

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTIDA TA'LIM JARAYONINI TASHKIL ETISH

Zulayxo Oqqiyeva

Qashqadaryo viloyati

Mirishkor tumani 4-sonli DMTT

Anatatsiya: *Ushbu maqola bugungi kun maktabgacha ta'lim tizimida olib borilayotga qator islohotlar, tizimda ta'lim-tarbiya faoliyati tashkil etish tamoyillari, tarbiyachi va tarbiyalanuvchilar o'rtasida tashkil etiladigan munosabatlar haqida so'z bermoqda.*

Kalit so'z: *tarbiya, maktabgacha ta'lim, tarbiyachi, tarbiyalanuvchi, islohot,*

Yosh avlodni yuksak g'oyaviylik ruhida tarbiyalash ularning ongiga xalq, millat, yurt, jamiyat manfaatlaridan yuqoriroq manfaat bo'lishi mumkin emasligini singdirishi, ularni Vatanga, xalqqa muhabbat ruhida va sadoqatli qilib tarbiyalash demakdir. Bu sohada mustaqil respublikamiz maktabgacha va maktab ta'limi tizimi xodimlarining asosiy vazifasi erkin, ijodkor, mustaqil fikrlash qobiliyatiga ega, yetuk mutaxassis komil shaxsni tarbiyalashdan iboratdir. Maktabgacha ta'limdan tashqarida olib boriladigan tarbiyaviy ishlarning barchasi ijtimoiy tarbiyaning maqsadini ro'yobga chiqarishga yo'naltirilishi zarur. Tarbiyachilar jamoasi va har bir o'qituvchi - tarbiyachi tarbiyaning maqsadi har tomonlama kamol topgan mukammal inson shaxsini tarbiyalashdan iborat bo'lishi lozim. Ana shunda mazkur tamoyil o'z vazifasini bajargan bo'ladi.

Tarbiyada demokratik va insonparvarlik g'oyalarining ustunligi – tarbiyada inson shaxsini ijtimoiy qadriyat deb tan olish, har bir bola, o'smir va o'spirinning betakror va o'ziga xosligini hurmatlash, uning ijtimoiy xulqi va erkinligini hisobga olish lozim. Tarbiyani demokratiyalash bu - tarbiyani mamuriy ehtiyoj va qiziqishlardan yuqori qo'yish, tarbiyachi va tarbiyalanuvchi o'rtasidagi o'zaro ishonch, hamkorlik asosida pedagogik munosabatlar mohiyatini o'zgartirish demakdir. Bu tarbiya ishiga jamoatchilikni jalb qilish, uning rivojlanishiga jamoat omilini kiritish demakdir. Tarbiyachi tarbiyalanuvchiga avvalgidek, tarbiya obekti emas, balki o'zi kabi subekt deb qarashi darkor. Ya'ni o'quvchini teng xuquqli hamkor, hamfikir deb qarash lozim. Umuman, ta'lim va tarbiyani insonparvarlashtirishning pedagogik diqqat hamda e'tibor markazida insonning muhim masalasi va muddaosi, ya'ni bolalarda inson shaxsiga dunyodagi eng yuqori, bebaho boylik sifatidagi munosabatini shakllantirishdek faoliyat yotadi. Tarbiyada milliy va umuminsoniy qadriyatlar ustunligi-xalqning ko'p asrlik qadriyatlarini, ulkan va boy merosini chuqur bilmasdan milliy o'zlikni anglash, milliy o'urur tuyg'usini qaror toptirish mumkin emas. Shu bois, xalq an'analari urf-odatleri, marosimlari, xalq oo'zaki ijodi, milliy o'yinlar va ularda ifodalangan g'oyalarni tarbiyalanuvchilaronggiga singdirish, ularda ushbu g'oyaga nisbatan hurmatni qaror

toptirish lozim. Umumbashariyat uchun qadrli, ardoqli bo'lgan, insoniyat o'tmishi, buguni hamda kelajagi uchun daxldor qadr-qimmatga ega bo'lgan ananalar, urf-odatlar haqida ma'lumotlar berish, ularda mehr-muhabbat tuyg'usini uyg'otish, ularni qo'llab-quvvatlash, ezgu g'oyalar uchun kurashish hissini qaror toptirish tarbiya jarayonida amalga oshirilishi lozim. Tarbiyada izchillik va tizimlilik - tarbiyaga yaxlit tizimli yondashish pedagogik harakatning pirovard natijasiga yo'naltirilganlik darajasini belgilab beradi. Bunday pedagogik maqsad va vazifalar, ularning mazmuni tarbiyaviy jarayonning barcha qatnashuvchilari tomonidan tan olinishi shart. Tarbiyada izchillik juda muhimdir. Tarbiyalanuvchilargabirdaniga ko'p talab va qoidalarni taqdim qilish mumkin emas. Tarbiyachilar tarbiyalanuvchilarga bo'lgan munosabat jarayonida o'zaro bir-biriga zid harakatda bo'lmasliklari, yagona talab qo'yishlari lozim. Tarbiyani ijtimoiy hayot bilan qo'shib olib borish. Yosh avlodning o'sib ulg'ayishi va shaxsning shakllanishiga hayot, ijtimoiy jamiyat ta'sir etadi. Bu bir tomondan bo'lsa, ikkinchidan bolalarni tarbiyalashdan maqsad uni turmush uchun mustaqil hayot uchun tayyorlashdir. Shunday ekan, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida olib boriladigan bo'lishi kerak. Tarbiyani mehnat bilan bog'lab olib borish. Mehnatning tarbiyaviy ta'siri g'oyat kattadir. Mehnatda ishtirok etish va unumli mehnat qilish bilan shaxs o'z qobiliyati va iste'dodini namoyon qiladi va kamolga yetadi. Mehnat yosh avlodning tarbiyasi uchun juda katta vositadir. O'quv mehnati va ijtimoiy foydali mehnat tarbiyalanuvchi shaxsiga ijobiy tasir etadi, bu ikki faoliyat birligi bolani faollashtiradi, xulq birligini ta'minlaydi, tashabbuskor va izlanuvchan qiladi. Mehnat bolalarga siyosiy-ma'naviy tarbiya berish uchun zamin hozirlaydi. Shuning uchun oila va maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni ilk yoshidan boshlab mehnatsevarlik ruhida, mehnatga muhabbat va mehnat kishilariga hurmat ruhida tarbiyalashga alohida e'tibor beriladi. Maktabgacha ta'limda o'qishning o'zi ham mehnatdir. Maktabgacha ta'limdan tashqari tarbiyaviy ishlarning aksariyati ham mehnat tarbiyasi bilan mustahkam bog'langan.

Tarbiyalanuvchi shaxsini hurmat qilish – tarbiyalanuvchilarni ijtimoiy tarbiyalashning muhim tamoyillaridan biri ularning shaxsini hurmat qilishdir. Bu tamoyil insonparvarlik munosabatidan kelib chiqadi. Tarbiyalanuvchi shaxsini hurmat qilish, ularga mehr-muhabbat ko'rsatish va ularga ishonish shart. Tajribalarning ko'rsatishiga, qayerdagi tarbiyalanuvchilarga hurmat, muhabbat, ishonch bo'lsagina shu yerda tarbiyaning ta'siri samarali bo'ladi. Bolalarga hurmat va muhabbat ular kuchiga kuch qo'shadi o'qituvchiga nisbatan hurmatni uyg'otadi. Tarbiyada tarbiyalanuvchining yosh va alohida xususiyatlarini hisobga olish - tarbiyaning mazmuni, shakl va metodlari bolalarning yoshi va saviyasiga qarab turli sinflarda turlicha bo'ladi. Bolalar maktabgacha ta'limda rivojlanishining turli davrlarini ilk bolalik, go'daklik, erta yosh darvi bosqichlarini bosib o'tadilar. Shu davrlar ichida bolaning axloqiy turg'unligi rivojlanadi, xulqi va ongi o'rtasidagi uyg'unlik vujudga keladi.

Tarbiya berishda har bir tarbiyalanuvchining shaxsiy xususiyatlarini ham hisobga olish katta ahamiyatga ega. Bolalarning jismoniy va ma'naviy o'sishida bir qadar

umumiylik bor, biroq bolalarning tavsif-xislatlari, qobiliyat va mayllari, qiziqishlari, irodaviy sifatleri har xil bo'ladi. Bu farqlar ularning xulqida, o'qishi va mehnatida aks etadi. Bir tarbiyalanuvchiga nisbatan foydali metodni boshqa tarbiyalanuvchiga nisbatan qo'llaganda natijasiz bo'lib, chiqishi mumkin. Shuning uchun har bir tarbiyalanuvchi xususiyatini o'rganish maqsadga muvofiqdir. Jamoada va jamoa yordamida tarbiyalash - tarbiya jarayoni tarbiyalanuvchilarning jamoa bo'lib birlashishlari, ularda manfaatdorlik birligi, o'zaro yordam tuyg'usini o'stirish xizmat qilishi lozim. Tuyg'u tashkil etilgan jamoa a'zolarining qobiliyat va iste'dodini rivojlantirish uchun keng yo'l ochadi. Jamoada bola har tomonlama rivojlanishi uchun keng imkoniyatga ega bo'ladi. Tarbiyalanuvchilar ahil jamoa bo'lib uyushganlaridagina tarbiyaviy ishlarni amalga oshirish ancha yengil va muvaffaqiyatli bo'ladi. Yaxshi uyushgan jamoada jamoa fikri katta tarbiyaviy kuchga ega bo'ladi, har bir shaxsga ta'sir etadi. O'z manfaatini jamiyat manfaati bilan qo'shib olib borish, o'zaro yordam kabi fazilatlar avvalo, jamoada shakllanadi. Tarbiyachihamma vaqt tarbiyalanuvchilarjamoasiga tayanmo'o'i, ularni jamoa bo'lib turli ishlarni bajarishga odatlantirib, jamoada yashash va ishlashga o'rgatib borishi lozim. Tarbiyada tarbiyalanuvchi xulqidagi ijobiy sifatlarga tayanib, salbiy xislatlarini yo'qotib borishga e'tibor qaratish lozim. Mahoratli pedagoglar o'z o'quvchilarining shaxsiy fazilatlarini yaxshi biladilar. Tarbiya maqsadini amalga oshirish uchun bola xulqidagi ijobiy sifatlarga suyanib ish ko'radilar. Boladagi ijobiy sifatlarga tayanish uning salbiy sifatlarini yo'qotish, yomon odatlardan qaytarishning eng yaxshi vositasidir. Tarbiya muvaffaqiyati mazkur masalaning to'g'ri hal etilishiga ko'p jihatdan bog'liq.

Tarbiya jarayonini tashkil etishda tarbiyachi tomonidan qo'llaniladigan metodlar ham muhim ahamiyatga egadir. Zamonaviy maktabgacha ta'lim muassasasida innovatsiyalarni tashkil etish va mazmunining dolzarbligi shubhali emas. Innovatsion jarayonlar maktabgacha ta'limning rivojlanishidagi muntazamlilik va muassasaning ishidagi bunday o'zgarishlarga tegishli bo'lib, uning xodimlarining faoliyati va fikrlash tarzining o'zgarishi bilan birga keladi, tizimning bir davlatdan o'tishiga olib keladigan yangi barqaror elementlarni (yangiliklarni) joriy etish muhitiga kiritadi. Bugungi kunda ta'lim sohasida ko'plab yangiliklar mavjud va maktabgacha ta'lim yo'nalishi va ahamiyati, katta yoki kichik davlat islohotlari olib borilmoqda, ta'lim jarayoni tarkibiga innovatsiyalar, o'qitish usullari va texnologiyalari kiritilmoqda. Innovatsion faoliyat muammosini nazariy o'rganish ushbu jarayonning o'z-o'zidan ketishi va uni samarali boshqarish uchun ta'limni yangilash, uni tushunish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Bizning pedagogik tizimimizdagi inqiroz davri nafaqat "yuqoridan o'zgarishlarni" kutish, balki o'zimizdagi o'zgarishlarga ehtiyojni his qilish uchun ham sabab bo'ladi.

Ta'limdagi innovatsion faoliyat o'ziga xos xususiyatlarga ega. Birinchi xususiyat, innovatsion jarayon sub'ektlari bolalar, ota-onalar va tarbiyachilar. Agar bu e'tiborga olinmasa, unda pedagogik innovatsiya haqiqatan ham ta'limiy bo'lgan hamma narsani, innovatsion faoliyatning butun gumanistik tarkibiy qismini tashlab yuboradi. Pedagogik

innovatsiyalarning ikkinchi ajralib turadigan xususiyati iloji boricha ko'proq pedagogik muammolarni muntazam ravishda yoritib berish zarurati. Pedagogik innovatsiyalar samaradorligini belgilovchi shart bu xususiy metodologiyaning muammolarini hal qilishda umumiy savollar beriladigan va mavjud didaktik tamoyillarni yangicha qayta ko'rib chiqishni boshlaydigan tarbiyachilarning tadqiqot faoliyati. Ta'lim sohasiga kelsak, innovatsiyalarni yangi mazmun, usul, o'quv jarayonini tashkil etish shakli yoki ta'lim sohasidagi ijtimoiy xizmatlarni ko'rsatishga yangi yondashuv shaklida, ota-onalarning haqiqiy iltimoslari asosida, ya'ni yangi innovatsiyalarning yakuniy natijasi deb hisoblash mumkin. maktabgacha ta'limning yangi shakllari. Innovatsion faoliyatni muvaffaqiyatli tashkil etish va amalga oshirish tarbiyachilar tarkibiga, ularning innovatsion g'oyadan xabardorligiga bog'liq, chunki innovatsion rejim sharoitida o'qituvchining shaxsini o'zi belgilashning faol jarayoni mavjud bo'lib, maktabgacha tarbiya muassasasi xodimlari o'rtasidagi munosabatlar tabiatida o'zgarishlar mavjud. Bu jarayon uzoq davom etadi va o'z-o'zidan bunday bo'lmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Кларин М. В. [Профессиональный стандарт «Коуч»: развитие коучинга как профессии](#) // Организационная психология. 2014. Т. 4. № 1. С. 6–16.
2. Klarin M.V. [Twenty-First Century Educational Theory and the Challenges of Modern Education: Appealing to the Heritage of the General Teaching Theory of the Secondary Educational Curriculum and the Learning Process](#) // Russian Education & Society. 2016. Volume 58. Issue 4. P. 299–312.
3. Кларин М. В. [Инновационные модели обучения. Исследование мирового опыта](#). Монография. М: Луч, 2016. 640 с.